

ИЗМЕЂУ ОБИЧНОГ И УЗВИШЕНОГ:

рођење престолонаследника Петра II Карађорђевића у визуелним и штампаним медијима Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца

Категорија чланка: оригинални научни рад

Апстракт: У тексту су анализирани снимци краљевске породице Карађорђевић, фотографа Владимира Бенчића, настали 1923. године приликом рођења престолонаследника Петра II. Они су у ширем контексту сагледани као део опште праксе европских монархија да масовне медије користе у функцији династичке пропаганде као специфичан облик комуникације са поданицима. Осим визуелних докумената, анализирани су и текстови о рођењу престолонаследника објављени у престоничкој и локалној штампи. Пратећи однос династичке пропаганде и масовних медија, указано је на улогу коју су масовни медији, као важно средство креирања јавног мњења, имали у популарисању краља Александра Карађорђевића и његове породице и у формирању осећаја блискости и повезаности владарског дома и поданика.

Кључне речи: владарска пропаганда, масовни медији, Петар II Карађорђевић, фотографија

У владарској пропаганди европских династија XIX и прве половине XX века масовни медији, а нарочито фотографија, имали су важну улогу.¹ Визуелна репрезентација владара и његове породице била је од значаја у успостављању специфичне комуникације владара и поданика и пласирања одређене идеје до најширег дела јавности. Основни циљ био је побуђивање интересовања код народа према владајућој династији и успостављања емотивне везе између владара и поданика (Van Osta 2006: 181–192; Schwarzenbach 2004).

Медији масовне комуникације имају ту способност да каналишу поруке у постојеће вредносне системе оних који те поруке примају (Тјуроу 2012: 222–258). Током прве четири деценије XX века веровало се да медији могу да обликују јавно мњење и понашање публике онако како то желе контролори медија (Јаничијевић 2008: 198–213). Ово схватање засновано је на чињеници да су штампа, филм и радио у овом периоду имали велику популарност у ондашњем друштву (Брисг и Берк 2006: 55–60, 210–245, 263–317).

У овом раду анализираће се снимци краљевске породице Карађорђевић настали приликом рођења престолонаследника Петра II. Њихов аутор је Владимир Бенчић (1896–1970), фотограф који је радио у Београду у

периоду између два светска рата.² Снимци су израђени убрзо након рођења престолонаследника, а краљевска породица је фотографисана у двору. Штампани су као мотиви на разгледницама у издању Бенчића (сл. 1), а са потписом овог фотографа могле су се купити и фотографије на фотопапиру формата 13×9 cm (сл. 2) или репродуковане на папиру димензија 33×24 cm у техници тифдрука (сл. 3). Ови снимци ће се у ширем контексту сагледати као део опште праксе европских монархија да масовне медије користе у функцији династичке пропаганде као специфичан облик комуникације са поданицима.

Француска буржоаска револуција донела је промену у погледу на институцију монарха. Владар више није имао апсолутну власт која му је дата од Бога, већ су његови суверенитет и моћ били засновани на народној вољи. Током XIX века многе европске монархије успешно су интегрисале потенцијално опасан концепт нације у своју владарску пропаганду. Владар, односно, владарска породица, представљали су оличење, симбол нације. Монархија је прошла кроз трансформацију постајући „народна монархија“, са народним владарем на челу. Улога владара у суштини постаје перформативна (Graver 2006: 161–163, Тимотијевић 2008: 18–19).

Оно што је био нужан корак условљен оваквим погледом на монарха јесте успостављање емоционалних веза за поданицима. Владар је, више него икада раније, постао јавна личност, па су, сходно томе, стваране прилике када би могао да буде присутан у јавности.

² Владимир Владо Бенчић (Бјеловар, 1896 – Београд, 1970), фотограф, радио је у периоду између 1920. и 1950. године. Полубрат је фотографа Милана Савића, који је око 1920. године отворио атеље у Београду. Бенчић је у Београд дошао почетком треће деценије XX века и најпре је радио у атељеу свог полубрата као продавац, а уједно и као слободан фотограф-репортер и сарадник београдског листа Недељне илустрације. Око 1925. године отворио је сопствени атеље, најпре у Поенкаревој улици бр. 30–32, а затим у Улици Краља Милана бр. 26, нешто касније у истој улици бр. 84. Осим као портретиста грађанске класе, истакао се и као фотограф архитектуре и панорама Београда, чак је издао и једну серију разгледница са овим мотивима. Радио је и фотографије за Народно позориште и портрете глумца, а био је ангажован и као дворски фотограф на двору Карађорђевића у периоду између два светска рата. Његова браћа Светозар и Стево Бенчић такође су се бавили фотографијом и имали су атеље у Београду (Светозар), али и у Хрватској (Хвар (Стево), Приквеница, сезонски у Дубровнику после Другог светског рата). Највероватније је да је и Владо Бенчић током лета радио у атељеима своје браће у Хрватској. (Податке о фотографима Владимиру, Светозару и Стеви Бенчићу, као и Милану Савићу уступио ми је колега Милош Јуришић, у чијем се власништву налази прекуцан текст рукописа аутобиографије Милана Савића, на 186 страница, писане после Другог светског рата, који је добијен на поклон од госпође Мије Рејландер (Mia Reylander), ћерке Милана Савића).

¹ Посебну захвалност дугујем колегиници Вери Здравковић (Историјски музеј Србије, Београд), колеги Милошу Јуришићу (Музеј науке и технике, Београд), др Бојану Димитријевићу (Институт за савремену историју, Београд) и др Бојану Симићу (Институт за новију историју Србије, Београд) на помоћи пруженој у току писања овог рада.

1. Краљевска породица, 1923, Завичајни музеј Јагодина
1. Royal family, 1923, Regional Museum Jagodina

Посебно су од значаја били догађаји у владарској породици везани за рођење, венчање или погребне. Они су омогућавали емоционално поистовећивање поданика са владарем. Крунисања и јубилеји су, са друге стране, били прилика за организовање националних прослава приликом којих се вербално и визуелно могло конкретизовати национално јединство.

Владарским породицама је предложено да „воде свој приватни живот јавно“, односно да се што је више могуће понашају као обични људи, како би се поданици лакше идентификовали са њима (Van Osta 2006: 182). Међутим, како би владарска породица задржала наклоност и подршку поданика, било је нужно да, уз настојање да им се приближи, ипак задржи своје место изнад обичних људи. Указано је да је управо од способности монархија да представе јавности своју слику као спој обичног и узвишеног зависила њихова популарност. Владар би требало да буде „један од нас“, али у исто време и „онај који је изнад нас“ (Van Ginderachter 2006: 232–234).

Развој штампаних и визуелних медија у XIX веку помогао је у успостављању новог положаја који су владар и монархија као институција морали да заузму у животу нације (Plunkett 2003a: 55–79; Тодић 2001). Убрзо након изума фотографије, европске династије прихватиле су је као идеално средство у функцији владарске пропаганде (Schwarzenbach 2004: 255–280; Hommans 1993; Тодић 1989). Она је довела до својеврсне десакрализације личности владара, омогућивши да широкој јавности буде познат како његов, тако и изглед чланова владарске породице. Уз продукцију репрезентативних владарских портрета, развило се велико тржиште породичних портрета, као и снимака са различитих породичних прослава владарских породица. Приликом израде

оваквих фотографија намењених масовној продукцији, тежило се да се представом чланова владарске породице отелотворе врлине и вредности блиске грађанској класи.

Међу европским монарсима, енглеска краљица Викторија (1837–1901) се сматра првом владарком која је искористила масовне медије као средство у својој владарској пропаганди (Plunkett 2003b). Сваки детаљ њене владавине, али и приватног живота, био је пропраћен у масовним медијима (Homans 1998). Попут британске владарке, и остали владари прихватају посредничку улогу медија, али и потребу за „комерцијализацијом“ монархије (Van Osta 2006: 185–188). Пратећи пример владара са Запада, значај и улогу масовних медија прихватио је и руски цар Николај II (1868–1918), чија је супруга, царица Александра, била унука енглеске краљице Викторије. Народу је представљена исконструисана слика двора, удобно и једноставно уређеног дома у коме у љубави и породичној срећи живи идеална породица налик оној из средњег staleжа (Rowley 2009: 125–152).

Европске монархије прве половине XX века настављају да подржавају продукцију представа владарских породица. Осим што су овакви снимци могли бити објављени у новинама или репродуковани на разгледницама, те на тај начин пласирани у јавност, владарске породице су често директно слале своје фотографије одређеним појединцима. Најчешће је то било као одговор на писма која су добијана поводом националних празника, породичних славља попут рођендана, крштења и венчања или смртних случајева (Schwarzenbach 2004: 256–262; Van Ginderachter 2006: 229, fig. 1).

И у Србији се може пратити активна улога уметности, визуелне културе и писане речи у династичкој пропаганди, презентацији и глорификацији нововеков-

2. Краљица Марија са престолонаследником, 1923, колекција Милоша Јуришића, Београд
2. Queen Marija with the Crown Prince, 1923, Collection of Miloš Jurišić, Belgrade

них владара (Борозан 2014; Пераћ 2009: 271–274; Борозан 2006: 60–106; Тодић 1993: 28–40, 56–60; *idem* 1989: 29, 34, 36). Разлике у начину популарисања династија Обреновића и Карађорђевића уочавају се у домену идеологије и династичке митологије, а средства која су се користила како би се жељена порука визуелизовала и пласирала била суиста.

Српска владарска идеологија нововековних владара почивала је на концепту да је владар глава, а тело нација. Владар је био отац породице, народа и државе. Овакав идеолошки конструкт, успостављен у доба Карађорђе Србије, прихватио је и кнез Милош, а потом и остали владари династије Обреновића. Народ је у монарху видео хероја и националног оца. Владар је био збирни симбол народних тежњи, што је став који је био присутан све до Другог светског рата (Борозан 2013; *idem* 2006: 82–95). Употребу и визуелизацију идеолошког конструкта о заједници династије и народа могуће је пратити у династичкој пропаганди како Обреновића тако и Карађорђевића (Трајков 2010: 44, 49; Павловић 2009: 249–261).

У српском друштву, током XIX века текао је процес конституисања државе и нације. Обреновићи су водили у највећој мери државотворну националну политику, па су радили на јачању династичке и националне свести унутар српског народа. Многонационална држава била је идеал династије Карађорђевића, а њено оснивање успоставило је другачију националну свест. Стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године, југословенство је реализовано као државна идеја, али је тек предстојао процес његове реализације као националне идеје. Након што је постигнута политичка

интеграција, требало је приступити раду на националној, социјалној и културној интеграцији (Димић 1997, I: 247–395). Такође, јавила се потреба за креирањем националног идентитета нове државе (Игњатовић 2007: 32–103). Значајну улогу у конституисању националног југословенског идентитета имале су уметност и визуелна култура (*idem* 2010; Борић 2008), а у пласирању ових идеја до најширих слојева становништва и масовна култура (Стојановић 2013).

У време конституисања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1918. године, Александар Карађорђевић је био регент. Престо је наследио и постао краљ Срба, Хрвата и Словенаца након смрти краља Петра, августа 1921. године (Глигоријевић 1996). Како је нови краљ већ био у четвртој деценији живота, наметнуло се питање његове женидбе и обезбеђивања наследника престола. Рођење престолонаследника, осим тога што је било од значаја самој владајућој династији, јер јој је осигуравало континуитет, означавало би и потврду стабилности државе. За супругу краља Срба, Хрвата и Словенаца изабрана је румунска принцеза Марија Хоенцолерн-Зигмаринген (Marie Hohenzollern-Sigmaringen), праунука енглеске краљице Викторије и руског цара Александра II (Чоловић и Чоловић 2001). За државу је склапање овог брака имало политички значај, а за саму династију Карађорђевић ово је била велика прилика за потврђивање и стицање угледа који је био пољуљан Мајским превратом (Маринковић 1999). Венчање је обављено јуна 1922. године, а 6. септембра 1923. године рођен је престолонаследник који је на крштењу добио име Петар.

Краљ је поводом рођења престолонаследника издао прокламацију чији је текст објављен и у ондашњој

3. Њено величанство краљица Марија са престолонаследником, 1923, Завичајни музеј Јагодина
 3. Her Majesty Queen Marija with the Crown Prince, 1923, Regional Museum Jagodina

штампи, како престоничкој, тако и локалној. Јавност је о овом догађају обавештена и на тај начин што су градске општине штампале краљеву прокламацију у виду плаката.

По објави рођења, званичног пријема у двору није било, већ је омогућено уписивање у краљеву и краљичину књигу посетница. Посебан утисак на народ који се окупио испред двора оставило је сазнање да „свако може да честита краљу сина“ или пошаље дар – повојнициу (Политика бр. 5521 1923:2).³

Српска национална омладина је поводом рођења престолонаследника организовала збор на тргу пред Народним позориштем. Најпре су одржани говори у којима је истицано да овај догађај представља „почетак срећне будућности уједињеног народа Срба, Хрвата и Словенаца“. Затим је формирана поворка која је кренула ка двору где је већ било окупљено мноштво народа. Како наводи *Политика*, „они су спонтано осетили потребу да виде краља у његовим првим часовима родитељске среће и да му искрено и из свег срца честитају“ (*loc. cit.*) Краљ се са прозора двора обратио окупљеној маси кратким говором који је закључио речима: „Будите уверени да ће мој син, у чијим жилама тече и ваша крв, бити достојан љубави која му се још од сада указује.“ (*ibid.*:3). Свечаност се у Београду завршила бакљадом.

Рођење престолонаследника свечано је обележено и у читавој држави. Постављени су лампиони, декорација у виду тробојки и цвећа, организоване су свечане поворке и бакљаде, одржани говори и вршено је благодарење у црквама. Увече су приређене забаве и играчке. Дан је био нерадан, а народно весеље је трајало до

касно у ноћ (Лесковачки гласник бр. 38 1923: 3). Локална штампа је давала извештаје о прославама и објављивала текстове о народној радости поводом рођења престолонаследника (Шабачки гласник бр. 82 1923: 2; бр. 97 1923: 1).⁴ У тексту у *Шабачком гласнику*, у коме се најављује крштење престолонаследника, истакнут је значај тога што је „после 46 година, увеличана отаџбина Србинова, и браће Хрвата и Словенаца, дочекала је да се у Владарској палати роди Престолонаследник од своје крви.“ (Шабачки гласник бр. 97 1923: 1).

У Хрватској је вест примљена различито. Иако је лист *Ријеч* навео како ће рођење престолонаследника „деловати на психологију народних маса свих имена и конфесија необично добро“, за време народне прославе дошло је до неколико инцидената (Политика бр. 5521 1923: 3).

Штампа је такође извештавала јавност о приватним тренуцима из живота краљевске породице у време рођења престолонаследника. Тако су читаоци *Политике*, осим о здравственом стању краљице и новорођеног престолонаследника, обавештени да је она први пут подојила сина, као и да ће на даље наставити да га доји (Политика бр. 5522 1923: 2).

Осим у дневној штампи, рођење престолонаследника овековечено је и издавањем фотографија и разгледница. Одабрана су два мотива која ће бити представљена на снимцима: краљ са сином у наручју који седи крај краљичине постеље и краљица у постељи са новорођеним престолонаследником у наручју. Краљевска породица је фотографисана у двору, где је престолонаследник и рођен.

Порођај краљице није био приватан чин. Још приликом рођења Александра Обреновића 1876. године, састављен је протокол према коме краљичином порођају присуствују митрополит, председник Државног савета, сви министри, председник Касације и дворски протојереј. За очекивано наводно рођење детета краља Александра Обреновића и краљице Драге 1901. године, наређено је да се у дворској архиви пронађе овај документ о церемонијалу из 1876. године (Столић 2006: 342). Првобитна одлука да се краљица Марија Карађорђевић породи на Бледу измењена је у последњем тренутку (Тодоровић 2007: 17. кат. бр. 26), па је први син краља Александра Карађорђевића рођен у двору у Београду у тзв. децјој соби, о чијем изгледу је известила *Политика*.⁵

³ *Политика* преноси анегдоту о Банађанину који је чувши ово, најпре био у неверици, а онда плашљиво прошао кроз капију двора уз веома учтив поздрав гардистима на стражи. „Кад је опет изашао, био је сасвим други човек. Тај ће до смрти причати о дебелим двома књигама где се он потписао, Краљу да честита, између енглеског посланика и једног генерала. Да ништа више не види и не чује, па није узалуд потеглао из свог села у Београд“ (Политика бр. 5521 1923:2).

⁴ „Који је год од грађана шабачких у четвртак изјутра излазио из својих кућа, био је предсретан од оних који су раније изашли са: Честитам, Краљица родила сина! Ове речи, изговорено овако простосрдечно одјекнуле су радосно у души поздрављенога, и нема онога, коем суза радосница није тада на очи изашла и са блаженошћу одговорио: Хвала, нека је жив и сретан... И, наста весеље искрено одушевљено, јер није мала добит, краљевина је добила престолонаследника, а са његовим рођењем сјајније је сунце над нашом милом Отаџбином засијало и сијаће дуго и дуго. И колика је радост у народу за рођење Престолонаследника, толика је иста радост и у Двору. И Њег. Вел. Краљ и Њено Вел. Краљица пливају у радости.“ (Шабачки гласник бр. 82 1923: 2).

⁵ „Краљица је легла у тзв. децју собу, удешену по свим прописима модерне хигијене, просто, без многих и сувишних ствари, и онако како се децје собе у Енглеској удешавају.“ (Политика бр. 5521 1923: 1).

Бенчићеве фотографије краљевске породице из 1923. године карактерише неформална визуелна презентација. Распоред намештаја (кревет, ноћни ормарић, столица) и акцесорног декорума (ваза са цвећем) планирани су у односу на кадар. Само на први поглед се чини да је фотограф забележио реалан тренутак у животу на двору, а заправо је представљена режирана слика из живота краљевске породице (Schama 1986: 155–183). Посматрачу је омогућено да буде индиректан саучесник у чину рођења престолонаследника, а краљевској породици да део приватног живота представи јавности (Nomans 1993).

Битни детаљи на снимцима краљевске породице Карађорђевић из 1923. године јесу њихова одећа и краљичина фризура и накит (сл. 1). Краљ носи униформу, како је представљен и на свим осталим портретима, било да је реч о сликарству или фотографији.⁶ Униформа је за владара била симбол и отелотворење његовог ауторитета, али му је омогућавала и успостављање чвршће повезаности са државом (Жирарде 2000: 96–97). Краљ Александар је на снимку из 1923. године приказан у униформи, као владар, али је он у исто време и супруг и отац који свог новорођеног сина представља јавности. Као активан отац, владар, војник у униформи, он гледа директно у посматрача, показујући новорођеног сина који је потврда континуитета владарске породице, али још више саме државе. Наспрам њега је краљица која седи у постељи. Ово је представа породичне идиле блиска идеалима грађанског модела, али у исто време, задржавањем официјелне одеће владара, представа се уздиже на виши ниво. Пред посматрачем је једна породица у тренуцима највеће радости коју им је донело рођење детета, што је догађај и осећање које је свако могао да доживи у свом животу и самим тим се идентификује са овом породицом, осети њену срећу и подели је са њом.⁷ У исто време посматрач је свестан да је пред њим владарска, а не било која грађанска породица, на шта указује званична одећа краља Александра.

Док је краљ у званичној одећи, краљица је неформално одевена, распуштене косе, али око врата има ниску бисера. Накит је детаљ који је био неопходан како би се портрет краљице уздигао изнад представе обичне грађанке-мајке. Ниска бисера је нешто што краљицу одваја и разликује од других жена, по чему се она препознаје.⁸ Накит и драго камење уопште део су њеног

идентитета (Pointon 1997). На Бенчићевим фотографијама краљице Марије са новорођеним престолонаследником присуство бисера би било у функцији истицања њеног статуса. Додавањем накита, мотив мајке са дететом, један од стандардних елемената визуелне културе, добија нову димензију, показујући да је реч о угледној представници друштвене заједнице (Nomans 1995). Тиме сама представа поново балансира између обичног и узвишеног приказа краљевских личности.

Ниска бисера се, такође, повезује са распуштеном косом као визуелним знаком женствености (Harvey 2005: 82). Са оваквом косом је и краљица Марија представљена на Бенчићевим фотографијама. Символика косе, а нарочито женске, може имати различите аспекте и значења (Synnott 1987: 381–390, 394–397, 404–410; Ofek 2009: 1–32). Када је реч о краљицама, упечатљиви примери политичког и симболичног значаја краљичине косе јесу фризури Марије Антоанете и Елизабете Аустријске (Hosford 2004: 183–200; Vogel 2006: 227–231). На Бенчићевим снимцима, распуштена коса краљице Марије одговара мизансцену, будући да се распуштена коса носила искључиво у соби за спавање (Поповић 2000: 35). Како је одлучено да се краљевска породица представи у приватним одајама двора, а краљица у постељи, оваква фризура била би део декорума.

На преосталим Бенчићевим снимцима представљена је краљица Марија са дететом. Основна улога краљице-супруге била је да владару и држави донесе на свет престолонаследника. Истовремено, она би требало да буде оличење женског савршенства. У сентименталном тексту о краљевој веридби, *Политика* пише о недаћама које су краљев двор и сам владар, као и читав народ, претрпели током ратова, а потом се истиче каква је супруга потребна владару: „Шибан бурама које су га, заједно са Србијом, повијале, али никада умориле нити обориле, он је имао, када је стигао да помисли на себе, само једну жељу: да нађе сапутницу у животу, скромну а кротку, која, као и он сам неће марити за сјај, параде и помпе, која ће своју срећу гледати не у краљевској круни, већ у својој породици и која ће као домаћица у свом дому служити за узор целој земљи.“ (Политика бр. 4926 1922: 1). Када је невеста напокон изабрана и објављена веридба, штампа је пренела јавности како је краљева вереница веома лепа, оличење доброте и здравља, и даље: „...принцеза Марија има све оне особине о којима је наш млади владар маштао замишљајући свој дом и своју сапутницу у животу: жену поред које ће се, срећан, одмарати од поднетих напора и подвига и која ће му, у спокојном и срећном дому, давати снаге за нове велике послове који га чекају.“ (*loc. cit.*)

Ови текстови упућују на то да је у јавности креирана слика краљице Марије као добре супруге, скромне, кротке, здраве и лепе жене, одане супругу, чије је место у кући. Оличење идеала, она је требало да буде узор осталим женама у држави, као прва међу њима. Брак краља и краљице је, исто тако, био метафора идиличне и хармоничне брачне заједнице која је служила за узор поданицима. У прилог овим тврдњама иду записи

⁶ Европски владари су униформу као званичну одећу прихватили у другој половини XVIII века, а до 1814. године оваква одећа је постала општеприхваћена (Mansel 1982: 103–132).

⁷ У листу *Радикал*, у пренагласено емотивном тексту поводом рођења престолонаследника истакнуто је: „Рудник и Перистер, Велебит и Шара, Мајевица и Ловћен, својим горама и дубравама, одјекују неизмерној радошћи и славе Господа, који је, нек му је хвала, својом дубоком промишљу, овом Новом, Светом, Крвном и Живом Залогом спојио срца нашег љубљеног Краља и обожаване Краљице, да првом, истинском родитељском радошћу и Они доживе потпуно осећање суштине живота.“ (Радикал бр. 125 1923: 1)

⁸ Италијанска краљица Маргарита (1851–1926), којој су вишеструке ниске бисера око врата постале заштитни знак, сматрала је да се, уколико нема другог знака, краљица могла препознати по бисерима (Brice 2006: 207; Gundle 2007: 33–58).

савременика краљевског пара. Владика Николај Велимировић је записао: „У краљици Марији народ је нашао оно за чим је жудео: иделану владарку, добру супругу, пожртвовану мајку, вредну домаћицу, достојанствену краљицу. Српски народ је благодаран Богу што је краљевски дом узор чедности, слоге, верности и љубави. Узор свим поданицима Њиховог величанства.“ (Чоловић и Чоловић 2001: 54). Клод Елан (Claude Eylan) истиче следеће: „Брак југословенског суверена био је добар и могао је да послужи као узор грађанског брака у земљи“ (Елан 1988: 14).

Рођењем мушког детета краљица је испунила улогу коју је држава очекивала од ње, па је на Бенчићевим фотографијама из 1923. године управо представљена са дететом у наручју. Док је она оличење идеалне краљице, жене, супруге и мајке, новорођени престолонаследник симбол је саме новоформиране, младе државе Краљевине СХС. Поводом његовог рођења хрватски лист *Ријеч* навео је следеће:

„Радосни породични догађај у Нашем Краљевском Дому радостан је и за нашу читаву државу. Рођењем престолонаследника решено је важно и тешко питање наследства и нације, а држава добија тиме врло важан и за сваког видан елемент стабилности, чврстоће и сигурности за мирно консолидовање наше државе... Овој срећи клањају се људи. Рођење првог престолонаследника сматраће се као симбол саме земље, као сјајна звезда наше будућности... Наш народ Срба, Хрвата и Словенаца види у својој јуначкој династији инкарнацију свог јунаштва, државне снаге и величине; у њезиној срећи гледа најбољу залогу своје боље будућности“ (Политика бр. 5551 1923:3).

Истицање чврстих веза владара и народа и паралеле између одрастања престолонаследника и јачања државе доноси лист *Шабачки гласник*:

„Ретки су народи, над којима влада као Монарх син народа. Наша млада Краљевина има ту част, да над њом влада као Монарх син народа и да оставља своје потомство. Народ може разумети само онај ко је из народа, наш је владар наше чедо, из народа, зато Он нас и разуме и зато наша млада Краљевина тако брзо као бујица реке напредује и светли међу народима као Драги Камен. И кад ојача, и кад Њен данашњи Престолонаследник стигне на снагу, растећи и живећи у своме народу и познавајући жеље свога народа и Милостиви Бог позове Га на Престо и Он и Народ биће у пуној својој снази, његова Отаџбина и Он биће Велики и блистаће у свету као и славна дела наше Отаџбине, њених хероја и Његових предака.“ (Шабачки гласник бр. 36 1923:1).

Начин на који је рођење престолонаследника испраћено у медијима, а пре свега начин на који је овај догађај визуелно презентован, у складу је са праксом европских краљевских породица. Политичке промене кроз које је институција монархије прошла од краја XVIII и у току XIX века, поклопиле су се са развојем нових медија који су своју функцију нашли у оквиру масовних комуникација. Монарси су, зарад учвршћивања својих позиција, морали да постану јавне личности, али изнад свега, да буду омиљени у народу.

Снимци Владимира Бенчића настали поводом рођења Петра II Карађорђевића, пласирани јавности у форми фотографија и разгледница, као и текстови у различитим престоичким и локалним листовима, један су од примера који показују коју су улогу масовни медији, као важно средство креирања јавног мњења, имали у популарисању владара и његове породице и у формирању осећаја блискости и повезаности владарског дома и поданика. Сталним новинским извештајима и пропагандним текстовима распламсавало се интересовање народа и утицало на буђење емоција поданика према краљевској породици. Посредством фотографије, одређене идеје пласиране су најширим слојевима становништва, укључујући и неписмене људе, будући да је слика, као визуелна реч, одувек била моћан преносник различитих порука.

Како је у новинским чланцима истицано, народ је делио срећу са владарском породицом због рођења детета. Инсистирање на заједници владара и народа, омогућавање свим поданицима који то желе да се лично упишу у дворску књигу или пошаљу дар – повојницу и дистрибуирање снимака на којима је краљевска породица у „првим часовима родитељске среће“ било је у функцији успостављања блиског односа народа и династије. Бенчићеви снимци, до детаља брижљиво изрежирани, отворили су поданицима Краљевине СХС врата приватних одаја двора, допутивши им да посредно поделе са краљевском породицом прве тренутке среће због рођења сина, односно наследника престола. Његово рођење било је од значаја самој династији, али је још већу важност имало у обезбеђивању стабилне будућности новостворене државе Срба, Хрвата и Словенаца, што се кроз пропагандне текстове непрекидно истицало.

ЛИТЕРАТУРА

- Борозан, И. 2014
Споменик у храму : Меморија краља Милана Обреновића у Турлини, Београд: Филозофски факултет.
- Борозан, И. 2013
Слика моћи : тријумфални улазак краља Петра Карађорђевића и престолонаследника Александра Карађорђевића у Скопље, *Лесковачки зборник* (Лесковац) 53: 219–232.
- Стојановић, Д. 2013
Југославија пре Југославије. Југословенство у свакодневном животу Београђана 1890–1914, *Годишњак за друштвену историју* (Београд) 3: 29–48.
- Тјуроу, Ц. 2012
Медији данас: увод у масовне комуникације, књ. I, Београд: Клио.
- Игњатовић, А. 2010
Између политике и културе : интегрално југословенство и ликовна уметност, *Зборник Семинара за студије модерне уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду* (Београд) 6: 7–20.
- Трајков, Ј. 2010
Улога разгледница са представама јавних свечаности у династичкој пропаганди Петра I Карађорђевића, *Зборник, Музеј примењене уметности* (Београд) н. с. б: 43–56.
- Ofek, G. 2009
Representation of Hair in Victorian Literature and Culture, London: Ashgate Publishing, Ltd.
- Павловић А. 2009
Употреба кумства на примеру кумовања чланова краљевске породице Карађорђевић, *Баштина* (Приштина–Лепосавић) 26: 243–265.
- Пераћ, Ј. 2009
Разгледнице у Србији 1895–1914, каталог изложбе, Београд: Музеј примењене уметности.
- Rowley, A. 2009
Monarchy and the mundane: picture postcards and images of the Romanovs, 1890–1917, *Revolutionary Russia* (Abingdon) 22, 2: 125–152.
- Борић, Т. 2008
Уметнички опус Ивана Мештровића у дворском комплексу на Дедињу, *Наслеђе* (Београд) 9: 179–192.
- Janičjević, J. 2008
Funkcija i efekti masovnih medija, *Kultura* (Beograd) 120/121: 198–213.
- Тимотијевић, М. 2008
Јубилеј као колективна репрезентација : прослава 50-годишњице Таковског устанка у Топчидеру 1865. године, *Наслеђе* (Београд) 9: 9–47.
- Игњатовић, А. 2007
Југословенство у архитектури 1904–1941, Београд: Грађевинска књига.
- Тодоровић, М. 2007
Александар Први – краљ Југославије 1918–1934, (каталог изложбе), Београд: Архив Србије и Црне Горе; Чачак: Међуопштински историјски архив.
- Борозан И, 2006
Репрезентативна култура и политичка пропаганда : Споменик кнезу Милошу у Неготину, Београд: Филозофски факултет.
- Бригс, А. и Берк, П. 2006
Друштвена историја медија, Београд: Клио.
- Graver, M. 2006
Staging Modern Monarchs. Royalty at the Worlds Exhibitions of 1851. and 1867, in: *Mystifying the Monarch* : Studies on Discourse, Power and History, eds. J. Deploige and G. Denckere, Amsterdam: Amsterdam University Press, 161–180.
- Столић, А. 2006
Приватност у служби репрезентације – двор последњих Обреновића, у: *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку*, прир. А. Столић и Н. Макуљевић, Београд: Клио, 331–353.
- Van Osta, V. 2006
The Emperor's New Clothes. The Reappearance of the Performing Monarchy in Europe, c. 1870–1914, in: *Mystifying the Monarch* : Studies on Discourse, Power and History, eds. J. Deploige and G. Denckere, Amsterdam: Amsterdam University Press, 181–192.
- Van Ginderachter, M. 2006
Public Transcripts of Royalism. Pauper Letters to the Belgian Royal Family (1880–1940), in: *Mystifying the Monarch* : Studies on Discourse, Power and History, eds. J. Deploige and G. Denckere, Amsterdam: Amsterdam University Press 2006, 232–234.
- Vogel, J. 2006
The Double Skin. Imperial Fashion in the Nineteenth Century, in: *The Body of the Queen* : Gender and Rule in Courtly World 1500–2000, ed. R. Schulte, New York – Oxford: Berghahn Books, 216–237.

- Harvey, K. 2005
Sexuality and the body, in: *Women's History : Britain, 1700-1850: an Introduction*, eds. H. Barker and E. Chalus, London – New York: Routledge, 78–99.
- Hosford, D. 2004
The Queen's Hair : Marie-Antoinette, Politics, and DNA, *Eighteenth-Century Studies* (Baltimore) 38, 1: 183–200.
- Schwarzenbach, A. 2004
Royal Photographs : Emotions for the People, *Contemporary European History* (Cambridge) 13, 3: 255–280.
- Plunkett, J. 2003a
Celebrity and Community : The Poetics of the Carte-de-visite, *Journal of Victorian Culture*, (Edinburgh) 8: 55–79.
- Plunkett, J. 2003b
Queen Victoria : first media monarch, Oxford: Oxford University Press.
- Тодић М. 2001
Фотографија и слика, Београд: Цицеро.
- Чоловић, С. и Чоловић, Д. 2001
Марија Карађорђевић.: краљица – мајка, Београд: Архив Србије.
- Жирарде, Р. 2000
Политички митови и митологије, Београд: Плато.
- Поповић, Б. 2000
Мода у Београду 1918–1941, каталог изложбе, Београд: Музеј примењене уметности
- Маринковић, А. 1999
Женидба краља Александра Карађорђевића, Београд: Зебра.
- Homans, M. 1998
Royal Representations : Queen Victoria and British Culture 1837–1876, Chicago: University of Chicago Press.
- Pointon, M. 1997
Intriguing jewellery : royal bodies and luxurious consumption, *Textual practice* (Abingdon) 11, 3: 493–516.
- Глигоријевић, Б. 1996
Краљ Александар Карађорђевић 1, Београд: БИГЗ.
- Димић Љ. 1996
Културна политика у Краљевини Југославији : 1918–1941. Део 1, Друштво и држава, Београд: Стубови културе
- Homans, M. 1995
Victoria's sovereign obedience. Portraits of the Queen as Wife and Mother, in: *Victorian literature and Victorian visual imagination*, ed. C. J. Christ and J. O. Jordan, Berkley – Los Angeles – London: University of California Press, 169–197.
- Homans M. 1993
“To the Queen's Private Apartments” : Royal Family Portraiture and the Construction of Victoria's Sovereign Obedience, *Victorian Studies* (Bloomington) 37, 1: 1–41.
- Тодић, М. 1993
Историја српске фотографије (1839–1940), Београд: Просвета, Музеј примењене уметности.
- Тодић, М. 1989
Фотографија у Србији у XIX веку, каталог изложбе, Београд: Музеј примењене уметности.
- Елан, К. 1988
Живот и смрт Александра Првог, краља Југославије, Београд: Ново дело.
- Synnott, A. 1987
Shame and Glory: A Sociology of Hair, *The British Journal of Sociology* (London) 38, 3: 381–413.
- Schama, S. 1986
The Domestication of Majesty: Royal Family Portraiture, 1500–1800, *Journal of Interdisciplinary History* (Cambridge) 17, 1: 155–183.
- Mansel, P. 1982
Monarchy, Uniform and the Rise of the Frac 1760–1830, *Past and Present* (Oxford) 96: 103–132.
- Новине
- Политика* (Београд) бр. 4926 (1922), бр. 5521 (1923), бр. 5522 (1923)
Шабачки гласник (Шабач) бр. 36 (1923), бр. 82 (1923), бр. 97 (1923)
Лесковачки гласник (Лесковац) бр. 38 (1923)
Радикал (Шабач) бр. 125 (1923)
- СКРАЋЕНИЦЕ
- Краљевина СХС – Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца

Summary

JASMINA TRAJKOV

Regional Museum Jagodina, Serbia

jasmina.grujic@gmail.com

BETWEEN THE ORDINARY AND THE SERENE:

The Birth of Crown Prince Peter II Karađorđević in Visual and Print Media
in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes

The paper presents an analysis of the photographs of the Karađorđević royal family made by the photographer Vladimir Benčić in 1923 at the birth of Crown Prince Peter II, and articles about the event published in daily press.

Attention is first drawn to the role of mass media, as a practical means of disseminating royal ideology in public, while establishing the new position that European monarchs and the monarchy as an institution had to take in the life of a nation during the 19th century. It was believed that the popularity of the ruling dynasties depended on how successfully they managed to represent themselves as a combination of the ordinary and the serene with the aim of establishing a specific communication and emotional ties with their subjects.

The paper further analyzes the coverage of the Crown Prince's birth in print and visual media in the

Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. The photographs of the Karađorđević royal couple with the newborn Crown Prince show an image of the royal family that is close and acceptable to the masses and that enables them to be indirectly involved in the Crown Prince's birth. These photos are infused with functional emotionality and they are marked with an informal visual presentation. The marriage between the King and the Queen is depicted as the epitome of an idyllic and harmonious marriage, a model for their subjects, while the Queen is shown as an ideal woman, wife and mother. The newborn Crown Prince was seen as the symbol of the newly established Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. His birth not only ensured the continuity of the dynasty but it also confirmed the stability of the newly founded state, which was particularly highlighted in newspaper articles.